

nadaljnji razvoj. K temu so prišle še nepredvidene težave v zvezi s politično-gospodarsko stisko v letih 1948—1952, ko je bilo pod silo razmer treba odstopati od sprejetih sodobnih gozdnogospodarskih načel in planov ter iskati najustreznejše začasne rešitve. Zaradi teh nujnih operativnih nalog se ni mogla uresničiti njegova stara želja, da preide povsem na znanstveno raziskovalno področje dela. V težnji, da po možnosti prispeva tudi tu svoj delež, je sprejel ponujeno mu sodelovanje z gozdarskim inštitutom Slovenije in postal (1948) njegov zunanji sodelavec.

V tej povezavi je objavil številna znanstvena in strokovna dela, med katerimi je omeniti na področju taksacije »Frekvenčne krivulje in njihova uporaba pri urejanju gozdov«. Posebno pomembne pa so njegove študije in razprave o oblikovanju, vlogi in pomenu gozdnogospodarskih območij — predvsem obširna razprava »Gozdnogospodarska območja Slovenije«, ki jo je izdal inštitut leta 1962 — katera dela so velik prispevek k dokončnemu formuliranju sintetičnih zaključkov in podlage za zadevna določila zakona o gozdovih, torej osnovnega pomena za nadaljnji smotrni razvoj slovenskega gozdnega in lesnega gospodarstva.

Poleg teh del pa je izdelal mnogo strokovnih referatov in navodil v zvezi z inventarizacijo in urejanjem gozdov ter perspektivnim planiranjem v gozdarstvu. Številne sestavke: strokovne članke, študije, razprave in recenzije je objavil v raznih domačih in inozemskih revijah, izmed takšnih del navajam le pomembnejša: »Kako povečati prirastek v slovenskih gozdovih« (1951); »O kontrolnim metodama« (1953); »Planske ili slobodne cene drveta« (1954); »Slovenski gozdovi« (1960, 1961, 1962); »Taksacija na razpotju« (1962); »Ekonomska povezanost gozdarstva in lesne industrije« (1964) itd.

Pričujoči prikaz je razumljivo lahko le kratek splošen oris plodnega delovanja dr. Pipana na strokovnem operativnem in na znanstveno raziskovalnem področju gozdarske ekonomike. Le-tej se po upokojitvi lahko še bolj študiozno posveča. Žilav borec za ohranitev, napredek in racionalno izkoriščanje naših gozdov, vnet pobornik napredne znanstvene misli, sodi v prve vrste slovenskih in jugoslovanskih gozdarjev. Prav iskreno želimo, da bi še dolga leta uspešno delal za naše gozdove, za napredek našega gozdarstva in lesarstva, da bi se le-to čimprej uvrstilo v prve vrste naprednih dežel, v prosep našega sedanjega in prihodnjih pokolenj.

Ing. Franjo Sevnik

IZ PRAKSE

GOZDNI IN LESNI DELAVCI NA POHORJU

V Etnografskem muzeju v Ljubljani se zadnje čase pogosto vrstijo občasne razstave, ki obravnavajo razne, za široko občinstvo zanimive teme. Tokrat se je v prostorih muzeja naselil prijeten vonj po lubju, lesu in smoli, skratka po gozdu in ustvarja za ta muzej skoraj nenavadno vzdušje.

Gre za razstavo o delu in življenju gozdnih in lesnih delavcev na južnem Pohorju, ki jo je pripravil dr. Angelos Baš. Odprta je bila 5. junija in bo trajala do jeseni. Zbiranje gradiva in druge raziskave je finančno podprl Sklad Borisa Kidriča. Gradivo je bilo v glavnem zbirano in proučevano na terenu, zato je tudi podajanje dokaj življenjsko.

Razstava skuša pokazati v poglavitnih prvih življenje obravnavane družbene skupine na življenjskem prostoru južnega Pohorja kakor se je oblikovala v teku druge polovice 19. stoletja. Gre za obdobje, ko se je gozdno in lesno gospodarstvo organizacijsko precej izoblikovalo, seveda v tedanji kapitalistični veleposestniški obliki gospodarjenja, kakršna je ostala do okupacije v drugi svetovni vojni.

V nadaljnjih vrsticah bom skušal bralcem v glavnih obrisih predstaviti to zanimivo razstavo, ki obravnava razmere, v katerih so živeli in delali naši gozdni delavci na območjih nekdanjih veleposestnikov Thurna, Attemsa in Windischgraetza. Pri tem so, predvsem iz etnografskih vidikov, obdelane razmere ljudi v drvarskih naseljih Lukanja in Močnik, v okviru tedanjih gospodarskih razmer.

V uvodnem tekstu ob vstopu v prvi razstavni prostor so na kratko opisane razmere, ki so ob zgraditvi železnice in novih cest znatno vplivale na poživitev gozdnega oziroma lesnega gospodarstva. Boljši komunikacijski pogoji so pospešili odpiranje gozdov in lesna trgovina je stekla v neprimerno večjem obsegu in v hitrejšem in rednejšem tempu na širše domače in mednarodno tržišče. To je povzročilo potrebo, da so si veleposestniki morali na tem območju zagotoviti stalnejšo in številnejšo delovno silo; te okolnosti so ustvarile stanje, ki ga obravnava razstava.

Shematska zemljevidna karta Pohorja nudi gledalcu osnovno in splošno orientacijo o življenjskem prostoru, na katerem se je v drugi polovici 19. stoletja oblikovala družbena skupina gozdnih in lesnih delavcev na območjih posestev Thurna, Attemsa in Windschgraetza. Druga shematska karta kaže situacijo tipičnega drvarskega naselja Lukanja nad Oplotnico, tretja pa situacijo podobnega naselja Močnik nad Smartinim. Sem spada še reliefna maketa naselja gozdnih in lesnih delavcev Rakovec nad Vitanjem, nastalega konec 19. stoletja iz nekdanjega steklarskega naselja. Razstavljena je tudi originalna, preprosta »kožarica« iz lubja v normalni velikosti, ki jo sicer tu imenujejo »koliba«. Take kolibe so navadno postavljale manjše delavske

Del razstave o gozdnih in lesnih delavcih na Pohorju (orig.)

skupine na sečiščih, kadar so bila ta bolj oddaljena od njihovih naselij. Taka zaklonišča ali bivališča z ležišči iz stelje ali praproti se po pravilu po osvoboditvi ne postavljajo več. Pred kolibo je držalo za ponve, ki je spadalo k odprtemu ognjišču. Zemeljevid Herrschaft Burg Feistritz Wirtschafts Karte des Reviers Alpen, kaže poleg drugega tudi zaselke in stavbe Attemsovih gozdnih in lesnih delavcev na večjem delu njegovih posestev na Pohorju pred prvo svetovno vojno. Poleg te je še načrt dvodružinske stanovanjske stavbe gozdnih delavcev iz 1895. leta. Thurn in Windischgrätz sta naseljevala svoje delavce zvečine v enem večjem naselju, medtem ko jih je Attems naseljeval v manjših zaselkih ali osamljenih stavbah.

V drugi razstavni dvorani je s fotografijami in opisom podana nošnja gozdnih in lesnih delavcev ter njihovih družin. Poleg najdemo majhen lesen rovaš gozdnega delavca, na katerem so od leve proti desni znamenja 10, 5, 1 in pol šihta. Manjši del rovaša je imel delavec, večjega pa vodja skupine. Pri obračunu je pokazal vsak svoj del rovaša. V nadaljnjem so zbrani podatki o delovnih odnosih delavcev, mesečnih prejemkih, napredovanju, prehrani in preskrbi ter so pokazani kavljji za požiganje frat. S fotografijami, risbami fasad ter tlorisov so gledalcem predstavljeni tipi stanovanjskih bivališč kot Tevžekova bajta, hiša gozdnega delavca in družinska hiša lesnih delavcev na Rakovcu. Nekdanje šolsko poslopje prejšnjega rakovškega steklarskega naselja je Thurn preuredil v večstanovanjsko stavbo gozdnih delavcev, imenovano »haus«.

Spravilo lesa pozimi je pokazano z originalnim tovorom hlodov na saneh. Način sankanja ponazarjata dve lutki v običajnih oblačilih gozdnih delavcev, od katerih eden vodi sani spredaj, drugi pa na zadnjem delu sani. Največji eksponat na razstavi je originalna kočja gozdnih delavcev, kakršne so navadno postavljali na območjih, kjer je bilo delo bolj ali manj stalno. Drvarska kočja, ki ustreza šestim delavcem, je opremljena s pogradom, klopmi in ognjiščem. Škoda, da ni v njej zbran še drobní inventar, ki sodi v tako kočjo. Tudi ta tip kočje je bil po vojni domala opuščen in je prav, da se kot redkost muzejsko ohrani.

V nadaljnjem so nanizani dokumenti stanovanjske kulture delavcev, ki so izraženi s fotografijami, slikami in načrti, ki kažejo njihov način življenja v svojih domovih. Iz tega je med drugim tudi razvidno, da je bila notranja oprema maloštevilna in preprosta. Stanovanjske stavbe so pokazane v prerezhih, da so razvidne notranjščine in tudi razni gradbeni detajli, profili in vezave.

V zaključnem delu razstave so pokazana še delovišča in delo gozdnih in lesnih delavcev. S fotografijami je ponazorjeno podiranje drevja na sečišču, kjer je viden že sodobnejši način dela z motoriko in popolnejšim orodjem. Grafično je pokazano tudi določanje smeri podiranja s sekiro. K temu je dodana še zbirka pripomočkov gozdnega delavca za podiranje, izdelava gozdnih sortimentov in izvlečenje lesa. Spravilo lesa je pokazano najprej s sankanjem v Attemsovih gozdovih v tridesetih letih in kot primerjava še novejši način prevoza hlodovine s sanmi in živalsko vprego na Rakovcu, kot nekoč nepogrešljivo sredstvo za spravilo lesa v hribovitih predelih. Tu je pokazana Falska vodna riža s prerezom v Zgornji Bistrici, tehniškimi profili, opisom in podatki o obratovanju. Končno je delno nakazana še primarna predelava lesa, ki je zajeta v žagarstvu. Pokazana je opuščena žaga v Močniku, še obstoječa polnojarmeniška žaga na Rakovcu in polnojarmeniška žaga v Lukanji.

Ob tej priložnosti velja omeniti, da starih venecijank na vodni pogon, ki so v slikovitih grapah Oplotnice, Lobnice, Bistrice in drugih širom Slovenije skozi stoletja na primitiven način rezale les, skoraj ni več. Tako nam iz leta v leto, čedalje hitreje propadajo razni nekoč tako razširjeni tipi vodnih žag, ki predstavljajo našo tehnično zgodovino in pomemben člen v verigi razvoja naše lesne industrije. Kljub večkratnim planiranjem in poskusom, da bi obdelali to zanimivo

gradivo, se gozdarskemu oziroma lesnemu muzeju ni posrečilo pridobiti zaprosenih primernih sredstev in je bilo v zadnjem času že marsikaj nenadomestljivega izgubljeno.

Na razstavi najdemo tudi brošuro, ki jo je napisal avtor razstave dr. Baš posebej za to prireditelje. V brošuri je v zgoščenem tekstu obširneje opisano življenje gozdnih in lesnih delavcev, njihove socialne razmere, njihovi odnosi do dela, doma in družine, ter splošne življenjske razmere. Na tej razstavi zbrano gradivo moramo smatrati kot doprinos in zapis, ki osvetljuje našo preteklost in s tem posreduje široki javnosti, pa tudi gozdarski stroki zanimive podatke kakor tudi prispevek k zgodovini Slovencev.

Skoda le, da se etnografski muzej tudi v tem primeru glede določenih vprašanj ni povezal s Tehniškim muzejem Slovenije oziroma gozdarskim lesnim oddelkom tega muzeja, ker bi skupna akcija lahko rodila še boljše dosežke. To ne velja le za navedeni primer, kjer bi lahko tudi gozdarski muzej prispeval nekaj gradiva, ali kako drugače olajšal delo s strokovnim sodelovanjem. Podobni primeri sodelovanja bi mogli biti tudi sicer obojestransko koristni zlasti v pogosto ponavljajočih se stičnih točkah, ki se pojavljajo na meji med etnografijo in zgodovino tehnike, vsaj z izmenjavo informacij. Že samo s tem bi lahko preprečili morebitno dvotirnost ali dvojno obdelavo istega gradiva ali sorodnega strokovnega problema.

M. Mehora

KNJIZEVNOST

NOVA POTA PRI ZATIRANJU GOZDNIH ŠKODLJIVCEV

Maksymov, J. K.: Neue Wege in der Insektenbekämpfung, Schweiz. Z. f. Forstwesen, 1965/3.

Vsakoletne zgube pri proizvodnji pridelkov kot posledica delovanja raznih škodljivcev in zajedavcev ob istočasnem nenehnem naraščanju prebivalstva in njegovih potreb so napotile strokovnjake k odkrivanju novih sredstev in načinov za zatiranje uničevalcev človeštvu potrebnih dobrin.

Pri zatiranju škodljivcev igrajo za sedaj razni insekticidi pomembno vlogo. Zelo verjetno je, da jo bodo tudi v bližnji bodočnosti obdržali. Posebno pomembno je bilo odkritje sredstva DDT (leta 1942), insekticida, ki je do nedavnega veljal kot idealni uničevalec in so ga na veliko uporabljali po vsem svetu. V teku večletne uporabe pa je bilo tudi za ta insekticid ugotovljeno, da ne ustreza vsem pričakovanim pogojem. Poleg uničujočega delovanja tudi na koristne člane entomofavne je zanj dokazano, da nekatere žuželke postanejo pri ponovni uporabi zanj imune. Sčasoma pa postane sredstvo DDT nevarno tudi za ljudi, če se na pogostoje tretiranih zemljiščih nabere preveč rezistentnih ostankov insekticida in prek poljščin pridejo v človeški organizem ter ga zasirupljajo. Zaradi navedenih pomanjkljivosti omenjenega in mnogih drugih kemičnih sredstev, ki jih uporabljajo pri zatiranju škodljivcev, dobivajo razni biološki načini borbe vedno bolj na veljavi.

Podpora in širjenju naravnih uničevalcev mrčesa se pridružuje še umetno gojenje mikroorganizmov, ki prenešeni na ogrožena območja, zmanjšujejo številčnost populacij škodljivcev. Novi vidiki zatiranja škodljivcev pa slonijo na naslednjih ukrepih:

1. Množično uničevanje samcev, privabljenih v posebne pasti z ekstraktom duha samic. Zmanjšano število samcev more samice le delno oploditi. Na ta način se prirodno zmanjšujejo populacije škodljivcev.